

TÜRK

2026, Yıl/Year: 14, Sayı/Issue: 46, ISSN: 2147-8872

TÜRK Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi

TURUK International Language, Literature and Folklore Researches Journal

Geliş Tarihi / *Date of Received*: 02.07.2026

Kabul Tarihi / *Date of Accepted*: 19.09.2026

Sayfa / *Page*: 57-69

Research Article / Araştırma Makalesi

Yazar / *Writer*:

Doç. Dr. Aşkın Çelik

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi

Bölümü Öğretim Üyesi

a_celik36@hotmail.com

Doç. Dr. Kutup Ata Tuncer

Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi

Bölümü Öğretim Üyesi

kutupatatuncer@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Kadir Çayır

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Türk Müziği Devlet Konservatuvarı,

Öğretim Üyesi

kcayir@nku.edu.tr

MÜZİK ALANINDA PATENT VE FAYDALI MODEL ÇALIŞMALARI: FİKRİ MÜLKİYET OKURYAZARLIĞI VE TESCİL SÜRECİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Öz

Patent ve faydalı model, Türkiye'de akademik yükseltme ölçütleri arasında bütün temel alanlar için tanımlanmış bir çıktı türüdür. Buna karşılık müzik alanı akademisyenlerinin bu çıktı türünü ürettiğine ilişkin gösterge sınırlıdır. Bu çalışma, üretim azlığının nedenlerini mevzuat, tescil kayıtları ve kurumsal süreç ekseninde incelemekte ve açıklayıcı bir çerçeve olarak fikrî mülkiyet okuryazarlığı kavramını önermektedir. Araştırma doküman analizi deseniyle yürütülmüş; Türk Patent ve Marka Kurumu veri tabanındaki müzik alanına ilişkin kayıtlar, yedi üniversitenin yükseltme ve atanma yönergesi ile 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun ilgili hükümleri veri kaynağı olarak kullanılmıştır. Bulgular üç noktada toplanmaktadır. Müzik alanına ilişkin kayıtlar içinde çalgı ve aksesuarlarına yönelik olanların payı düşüktür.

İncelenen tescil örnekleri teknik nitelikli çözümler olmakla birlikte alan içinde pedagojik ya da sanatsal ürün kategorisinde değerlendirilmektedir. Yükseltme yönergelerinde ölçüt cömertçe puanlanmakta, ancak zorunlu asgarinin hesaplandığı kalem kümesinin dışında konumlandırılmaktadır. Çalışma, üretim azlığının erişim yasağından değil, üretimin tescillenebilir bir çıktı olarak tanınmamasından ve tescil sürecine ilişkin prosedürel bilginin yokluğundan kaynaklandığını ileri sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: fikri mülkiyet okuryazarlığı, patent, faydalı model, müzik eğitimi, akademik yükseltme, doküman analizi.

PATENT AND UTILITY MODEL WORK IN THE FIELD OF MUSIC: A STUDY ON INTELLECTUAL PROPERTY LITERACY AND THE REGISTRATION PROCESS

Abstract

Patents and utility models are defined as an output type for all fields in the academic promotion criteria applied in Türkiye. Yet there is little evidence that academics in the field of music produce this type of output. This study examines the reasons for that scarcity along three axes, namely legislation, registration records and institutional procedure, and proposes intellectual property literacy as an explanatory framework. The research was conducted through document analysis. Records relating to music in the database of the Turkish Patent and Trademark Office, the promotion and appointment regulations of seven universities, and the relevant provisions of Industrial Property Law no. 6769 were used as data sources. The findings converge on three points. Among records relating to music, the share concerning instruments and their accessories is low. The registration examples analysed are technical solutions, yet within the field they are categorised as pedagogical or artistic products. In promotion regulations the criterion is scored generously but is placed outside the set of items from which the mandatory minimum is calculated. The study argues that the scarcity of production stems not from any prohibition of access but from the failure to recognise the field's own output as registrable and from the absence of procedural knowledge concerning registration.

Keywords: intellectual property literacy, patent, utility model, music education, academic promotion, document analysis.

1. GİRİŞ

Akademik değerlendirme sistemleri bir başarı ölçümü olmanın ötesinde, bir alanın hangi üretim biçimlerini bilimsel çıktı sayacağını belirleyen sınıflandırma araçlarıdır. Lim vd. (2025: 459) otuz iki ülkeden yüz doksan kurumun terfi politikasını kapsayan incelemesi, bu belgelerin çeşitliliği kucaklamak yerine belirli kariyer güzergâhlarını normatif hâle getirdiğini ve bunun araştırmacıların

önündeki seçenekleri daralttığını göstermektedir. Rice vd. (2020) doksan iki kurumun yönergesini taradığı çalışma da aynı doğrultudadır: geleneksel ölçütler neredeyse evrensel biçimde anılırken geleneksel olmayan çıktılara yapılan atıf seyrek kalmaktadır.

Türkiye'de patent ve faydalı model, doçentlik başvuru tablolarında ayrı bir başlık altında ve tüm temel alanlar için aynı puan değerleriyle tanımlanmıştır. Kalem, ödül ya da editörlük gibi kalemlerden farklı olarak bir puan tavanı taşımaz. Bu düzenleme, söz konusu çıktı türünü biçimsel olarak alanlar arasında eşit biçimde erişilebilir kılmaktadır.

Buna karşılık müzik alanında bu çıktı türünün kullanımına ilişkin gösterge son derece sınırlıdır. Bu durum, alanın çıktı repertuarının darlığıyla birlikte düşünüldüğünde ayrıca önem kazanmaktadır. Müzik eğitimi anabilim dallarının bir bölümünde lisansüstü program bulunmamakta; bu birimlerde görev yapan akademisyenler, yönergelerin puanladığı bazı ölçütlere kendi performanslarından bağımsız nedenlerle erişememektedir. Bu koşullarda akademik üretim büyük ölçüde makale ve bildiri ekseninde yoğunlaşmakta, alanın teknik nitelikli üretimi değerlendirme sisteminde karşılık bulamamaktadır. Patent ve faydalı model çalışmaları, bu daralmayı genişletebilecek ancak fiilen kullanılmayan bir çıktı türü olarak durmaktadır.

Uluslararası alanyazında patentin akademik değerlendirmeye dâhil edilmesi tartışması olgunlaşmıştır. Stevens vd. (2011: 241) Kuzey Amerika örneğinde patent ve ticarileşmeyi terfi kararlarında dikkate alan kurumları saymış; Sanberg vd. (2014: 6542) bu ölçütlerin akademik kültüre dâhil edilmesini savunmuştur. Azoulay vd. (2009: 637) üç bin sekiz yüz altmış iki akademisyeni kapsayan panel verisiyle, patent faaliyetinin yayın üretimini azaltmadığını göstererek bu tartışmadaki temel itirazlardan birini geçersiz kılmıştır. Ancak külliyyat bütünüyle fen, mühendislik ve sağlık eksenlidir.

Sanat alanlarında değerlendirme sorunu ayrı bir alanyazında ele alınmıştır. Avustralya'nın ERA sisteminde tanımlanan geleneksel olmayan araştırma çıktıları kategorisi özgün yaratıcı eserleri ve performansları araştırma çıktısı saymakta (Australian Research Council 2020); McKee (2020) bu çıktıların değerlendirme ölçütlerini uzman görüşüyle sınamaktadır. Lewandowska vd. (2021) Polonya'da yüz otuz altı binden fazla çıktı üzerinde yürüttüğü inceleme, performansla dayalı değerlendirme sisteminin sanatçı-akademisyenlerin üretim pratiklerini bilim odaklı disiplinlere doğru dönüştürdüğünü ortaya koymaktadır. Abreu ve Grinevich (2013: 408) ise yirmi iki binden fazla akademisyeni kapsayan anketlerinde, sanat ve beşerî bilimlerde girişimci nitelikli faaliyetin ağırlıklı olarak enformel biçimlerde yürüdüğünü ve teknoloji transfer ofisleri tarafından gözden kaçırıldığını göstermektedir. Bu külliyyatta yaratıcı çıktıların görünürlüğü kapsamlı biçimde tartışılmakta; buna karşılık patent bir sanat alanı çıktısı olarak ele alınmamaktadır.

Türkçe alanyazında müzik ile sınai mülkiyetin kesiştiği tek kapsamlı çalışma Yılma Şakalar'a (2024) aittir. Söz konusu araştırma, Türk Patent ve Marka Kurumu veri tabanındaki müzik ile ilgili buluşları niceliksel olarak sınıflandırmakta ve bu buluşların organoloji alanına dâhil edilebilirliğini tartışmaktadır. Bu çalışma ise aynı veri kümesine farklı bir soruyla yaklaşmaktadır: buluşların organolojik değeri değil, akademisyenin bu çıktıyı üretme sürecinde karşılaştığı tanıma ve prosedür engelleri incelenmektedir.

Araştırma şu sorulara yanıt aramaktadır: (1) Müzik alanına ilişkin tesciller nicelik ve nitelik bakımından nasıl bir dağılım göstermektedir? (2) Bu tescillerin konusu olan çıktılar müzik alanının üretim repertuarı içinde nasıl konumlanmaktadır? (3) Patent ve faydalı model kalemi yükseltme yönergelerinde hangi konumda yer almaktadır? (4) Fikrî mülkiyet okuryazarlığı kavramı, gözlenen üretim azlığını açıklamakta hangi boyutlarıyla işlevseldir?

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Fikrî Mülkiyet Okuryazarlığı: Kavramsal Tanım ve Boyutlar

Fikrî mülkiyet okuryazarlığı, bu çalışmada bir akademisyenin kendi üretimini tescillenebilir bir çıktı olarak tanıyabilme ve bu çıktıyı koruma sistemine taşıyabilme yetisi olarak tanımlanmaktadır. Kavramın uluslararası alanyazındaki karşılıkları fikrî mülkiyet bilgi okuryazarlığı ve patent bilgi okuryazarlığıdır. Tyhurst (2017) kavramı tanımlayarak hedef kitlelerini ayırtmış ve telif hakkı dışındaki koruma türlerine ilişkin eğitimin eksikliğine dikkat çekmiştir. Zwicky (2019) patent bilgi okuryazarlığını, bilgi okuryazarlığı becerilerinin patent literatürüyle etkileşime uygulanması olarak ele almış; Zwicky ve Phillips (2018) bu becerinin mühendislik teknolojisi müfredatına yerleştirilmesini tartışmıştır. Basili vd. (2021) ile Trencheva (2020) kavramı bilgi okuryazarlığının etik boyutu içinde konumlandırmaktadır. Liu ve Zhao (2025) Çin'de fikrî mülkiyet gösterge üniversitesi statüsündeki otuz kurumda kavramı bağımsız bir eğitim alanı olarak incelemiş ve eğitim içeriğinin ağırlıklı olarak patentlere odaklandığını saptamıştır. Lei ve Tian (2024) kavramın üniversite kütüphaneleri üzerinden operasyonelleştirilmesine ilişkin altı modüllü bir model önermektedir.

Kavramın ölçülebilirliği konusunda iki çalışma yol göstericidir. Mok vd. (2010: 129) conjoint analiz yoluyla fikrî mülkiyet eğitiminin hangi bileşenlerinin araştırmacılar için öncelikli olduğunu belirlemiştir. Cheng vd. (2026) otuz lisans öğrencisiyle yürüttükleri görüşmelerde, katılımcıların temel patent kavramlarına ilişkin bilgilerinin yetersiz kaldığını ve bu alanda örgün bir eğitim almadıklarını ortaya koymuştur.

Bu çalışma kavramı dört boyutta operasyonelleştirmektedir. Farkındalık boyutu, akademisyenin patent ve faydalı modelin kendi alanı için de bir çıktı türü olduğunu bilmesini ifade eder. Kategori tanıma boyutu, kendi ürettiği somut bir nesnenin estetik yaratım mı yoksa teknik çözüm mü olduğunu ayırt edebilmesini kapsar. Prosedürel bilgi boyutu, buluş bildirimi, hak sahipliği, araştırma raporu ve tescil aşamalarına ilişkin işlem bilgisini içerir. Güdülenme boyutu ise sürecin gerektirdiği zaman ve maliyetin, beklenen akademik karşılıkla kurduğu ilişkiye yönelik değerlendirmeyi anlatır. Bu dört boyut, bulguların yorumlanmasında çözümleyici çerçeve olarak kullanılmıştır.

Kavramın Türkçe alanyazındaki durumu iki bakımdan eksiktir. Birincisi, kavram hakemli bir tanıma sahip değildir; patent okuryazarlığı ifadesi ağırlıklı olarak ticari ve kamusal eğitim söyleminde kullanılmaktadır. İkincisi, mevcut uluslararası tanımlar kavramı bilgi hizmetleri ve mühendislik eğitimi bağlamında kurmakta, sanat alanlarına genişletmemektedir.

2.2. Müzik Alanında Tescillenebilir Çıktıların Niteliği

Türk hukukunda müzik eserleri patent konusu olamaz. Besteler 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu kapsamında telif hakkıyla korunmakta, estetik nitelikli yaratımlar 6769 sayılı Sınai

Mülkiyet Kanunu'nun patentlenebilirlik kapsamı dışında tutulmaktadır. Patent, tekniğin bilinen durumunu aşan ve sanayiye uygulanabilir buluşlara verilirken; faydalı model, tekniğin bilinen durumuna yarar sağlayan, farklı bir işlev kazandıran buluşları daha kısa ve incelemesiz bir süreçle korumaktadır. İki koruma türü arasındaki bu fark, alan için doğrudan sonuç doğurur: müzik alanının ürettiği çözümlerin önemli bölümü buluş basamağı ölçütünü karşılamamakla birlikte faydalı model kapsamına girebilecek niteliktedir.

Alanın ürettiği her çıktı estetik yaratım kategorisine girmez. Çalgı bileşenleri, öğretim aparatları ve erişilebilirlik çözümleri teknik nitelikli yeniliklerdir. Frid (2019) erişilebilir dijital çalgılar üzerine yaptığı derlemede bu alanda üretilen arayüz ve uyarlama çözümlerinin kapsamını ortaya koymuştur. Morreale ve McPherson (2017: 192) ise bu tür çıktıların büyük bölümünün üretildikleri bağlamın dışına çıkamadığını, çok azının kalıcı kullanıma ulaştığını göstermiştir. Bu bulgu, teknik yeniliğin varlığına karşın kurumsallaşma ve koruma mekanizmalarının işletilmediğine işaret etmektedir.

Alanın kendi akademik üretimi de bu kategorileştirmeyi yeniden üretmektedir. Türkiye'de çalgı eğitimine ilişkin çalışmalar ağırlıklı olarak repertuar çözümlemesi ve teknik kazanım analizi biçiminde yürütülmekte (Soytok Nalçacı 2022: 33); çalgının kendisi, düzeneği ya da uyarlaması bir araştırma nesnesi olarak seyrek ele alınmaktadır. Buradaki eksiklik teknik bilgi düzeyinde değil, kategori tanıma düzeyindedir.

2.3. Buluş Bildiriminden Tescile: Kurumsal Süreç

Akademisyenin buluşunu koruma sistemine taşıması, bireysel bir başvuru işlemi değil kurumsal bir süreçtir. 6769 sayılı Kanun'un hizmet buluşlarına ilişkin hükümleri uyarınca, yükseköğretim kurumunda görevli kişilerin görevleri gereği gerçekleştirdikleri buluşları kuruma bildirmeleri zorunludur. Bildirim, teknoloji transfer ofisine sunulan buluş bildirim formuyla yapılır; kurum, buluşun hizmet buluşu mu serbest buluş mu olduğunu değerlendirir ve hak sahipliği bu değerlendirmeye göre belirlenir. Bu aşamadan sonra patent ya da faydalı model yolundan hangisinin izleneceğine karar verilir, araştırma raporu süreci işletilir ve başvuru yayımlanarak tescil aşamasına geçilir.

Sürecin akademisyen açısından kritik özelliği, yayın süreciyle çatışabilmesidir. Buluşun başvuru öncesinde kamuya açıklanması yeniliği ortadan kaldırılabildiğinden, bildirimin yayından önce yapılması gerekir. Bu, alanın alışkın olduğu üretim sırasının tersine çevrilmesi anlamına gelir.

Alanyazın, bu süreçte bildirim aşamasının belirleyici olduğunu göstermektedir. Owen-Smith ve Powell (2001: 99) iki üniversitede yürüttükleri alan çalışmasında, akademisyenin bildirim kararının koruma sisteminden beklediği faydaya ilişkin algısıyla biçimlendiğini; bu algının teknoloji transfer ofisiyle etkileşimin algılanan maliyeti tarafından büyütülüp küçültüldüğünü ve nihayetinde kurumsal iklim tarafından renklendirildiğini ortaya koymuştur. Jensen vd. (2003: 1271) süreci, transfer ofisinin hem yönetimin hem buluş sahibinin vekili olduğu ikili vekâlet sorunu olarak modellemiştir. Bu çerçevede müzik alanı için doğrudan sonuç doğurur: bildirim yapılmadığında koruma sürecinin başlaması olanaksızdır ve bildirim, alanın kendi çıktısını buluş kategorisinde tanımasına bağlıdır.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımları içinde doküman analizi deseniyle yürütülmüştür. Desen, kurumsal metinlerin ve kayıtların sistematik biçimde kodlanmasına dayandığı için, yükseltme ölçütlerinin karşılaştırmalı incelenmesinde yerleşik biçimde kullanılmaktadır (Rice vd. 2020; Alperin vd. 2022; Lim vd. 2025). İnsan katılımcı bulunmadığından etik kurul izni gerektirmemektedir.

3.2. Veri Kaynakları

Araştırmada üç veri kaynağı kullanılmıştır. Birincisi, Türk Patent ve Marka Kurumu'nun kamuya açık veri tabanında müzik alanına ilişkin patent ve faydalı model kayıtlarıdır. Bu kayıtlara ilişkin niceliksel dağılım verisi birincil taramayla değil, aynı veri tabanı üzerinde sistematik tarama yürütmüş olan Yılma Şakalar'ın (2024: 44) çalışmasından alınmıştır; dolayısıyla dağılıma ilişkin bulgular ikincil kaynağa dayanmaktadır. Nitelik incelemesine konu olan tescil kayıtları ise kurumun veri tabanından doğrudan doğrulanmıştır. Bu ayırım, dağılım bulgularının özgün bir tarama sonucu değil, mevcut bir taramanın bu çalışmanın sorusu doğrultusunda yeniden düzenlenmesi olduğu anlamına gelmektedir. İkincisi, eğitim fakültesi bünyesinde müzik eğitimi anabilim dalı bulunan yedi devlet üniversitesinin öğretim üyeliğine yükseltme ve atanma yönergesidir: Gazi, Marmara, Bursa Uludağ, Balıkesir, Burdur Mehmet Akif Ersoy, Kastamonu ve Kocaeli. Örneklem, lisansüstü program durumu ekseninde çeşitlilik gözetilerek oluşturulmuştur. Üçüncüsü, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu ile 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun konuya ilişkin hükümleridir.

3.3. Verilerin Analizi

Tescil kayıtları koruma türü, tescil durumu, yıl ve konu kategorisi değişkenleri üzerinden çözümlenmiştir. Nitelik incelemesi için, çalgı ve aksesuar kategorisindeki kayıtlar arasından dört örnek amaçlı örnekleme yoluyla seçilmiştir. Seçim ölçütleri şunlardır: koruma türü bakımından çeşitlilik (patent ve faydalı model), buluş konusunun alanın üretim pratiğiyle doğrudan ilişkili olması ve konu eksenini bakımından çeşitlilik. Konu eksenini ölçütü, dört örneğin sırasıyla çalgı bileşeni tasarımı, icra ergonomisi, yapısal dayanım ve öğretim amaçlı çalgı geliştirme başlıklarını karşılamasını gözetmiştir. İlk üç örnek tescil sürecini tamamlamış kayıtlardır; öğretim amaçlı çalgı geliştirme ekseninde tescillenmiş kayıt bulunmadığından dördüncü örnek başvuru sürecindeki kayıtlar arasından seçilmiş ve bu durum ilgili bulguda belirtilmiştir.

Örnekler istatistiksel temsil amacı taşımamakta, alanın üretim repertuvarındaki çeşitliliği görünür kılan örnekleyici vakalar olarak kullanılmaktadır. Nitelik incelemesi, kayıtların künye bilgileri ile buluş özetleri üzerinden yürütülmüş; her örnek buluş konusu, çözülen teknik sorun, koruma türü ve alan içindeki karşılığı boyutlarında çözümlenmiştir.

Yönergeler beş değişken üzerinden kodlanmıştır: patent puan değerleri; puan tavanının bulunup bulunmadığı; kalemin zorunlu asgari puanın hesaplandığı kalem kümesine dâhil olup olmadığı; endüstriyel tasarımın ayrı kalem olarak düzenlenip düzenlenmediği; temel alana göre farklılaşma bulunup bulunmadığı. Metinden kesin olarak kodlanamayan değişkenler tahmin edilmemiş, kodlanamadı olarak işaretlenmiştir.

3.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Kodlamaların tutarlılığı için yönerge metinleri iki araştırmacı tarafından bağımsız biçimde kodlanmış, uyumsuzluk gösteren maddeler birincil metne dönülerek çözümlenmiştir. Nitelik incelemesine konu olan tescil kayıtları kurumun veri tabanından doğrudan doğrulanmış; dağılım verisinin alındığı ikincil kaynağın toplam sayıları ile alt tablolarındaki değerler karşılaştırılarak iç tutarlılığı denetlenmiştir. Yönergelerin sık güncellenmesi nedeniyle her yönergenin erişim tarihi kayıt altına alınmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Müzik Alanına İlişkin Tescillerin Dağılımı

Bu bölümdeki dağılım verisi, Yöntem bölümünde belirtildiği üzere ikincil kaynağa dayanmaktadır. Türk Patent ve Marka Kurumu veri tabanında müzik alanına ilişkin kayıtların 1996 yılından itibaren birikmeye başladığı görülmektedir. Yılma Şakalar'ın (2024: 44) aynı veri tabanı üzerinde yürüttüğü sistematik tarama, ulaşılabilen toplam yüz elli beş patent ve faydalı model kaydı saptamıştır; bunların altmış dördü tescillenmiş, doksan biri başvuru sürecindedir. Kayıtlar müzik-teknoloji, müzik araç-gereci ve müzik aletleri ile aksesuarları olmak üzere üç kategoride toplanmaktadır (Tablo 1).

Kategori	Tescilli	Süreçte	Toplam
Müzik-teknoloji	39	74	113
Müzik araç-gereci	11	9	20
Müzik aleti ve aksesuarları	14	8	22
Toplam	64	91	155

Tablo 1: Müzik Alanına İlişkin Kayıtların Kategori ve Duruma Göre Dağılımı¹

Dağılımın en dikkat çekici yanı, kayıtların ağırlığının müzik-teknoloji kategorisinde toplanmasıdır. Bu kategorideki buluşlar büyük ölçüde bilişim ve yönetim sistemleri içinde müziğin kullanımına ilişkindir ve üreticileri ağırlıklı olarak müzik alanı dışındandır. Alanın kendi üretim pratiğine en yakın kategori olan müzik aleti ve aksesuarları, toplam kayıtların yaklaşık yüzde on dördünü oluşturmaktadır. Yılma Şakalar (2024: 47) bu oranın genel buluş havuzu içinde değerlendirildiğinde oldukça düşük kaldığını belirtmektedir.

Koruma türü bakımından bakıldığında, çalgı ve aksesuar kategorisindeki kayıtların önemli bölümünün faydalı model yolundan yürütüldüğü görülmektedir. Bu, alanın üretiminin niteliğiyle tutarlıdır: söz konusu çözümler çoğunlukla tekniğin bilinen durumunu aşan buluş basamağı iddiası taşıyamakta, mevcut bir çalgıya işlev ya da kolaylık kazandırmaktadır.

4.2. Tescil Örneklerinin Nitelik Bakımından İncelenmesi

Çalgı ve aksesuar kategorisindeki kayıtlar arasından seçilen dört örnek aşağıda incelenmektedir (Tablo 2). Örnekler, alanın üretim repertuarını istatistiksel olarak temsil etme iddiası taşıyamakta; tescillenebilir çıktının hangi biçimlerde ortaya çıkabildiğini görünür kılmak amacıyla örnekleyici olarak sunulmaktadır.

¹ Toplam değerler Yılma Şakalar (2024: 45) tarafından raporlanmıştır. Kategori bazındaki tescilli ve süreçte ayrımı, kaynağın alt tablolarındaki değerler toplanarak bu çalışma tarafından oluşturulmuştur.

Buluş konusu	Koruma türü ve künye	Çözülen teknik sorun	Alan içindeki karşılığı
Keman ailesi için boynuzdan imal edilen köprü ve üretim metodu	Patent; ulusal ve EPC. TR 2015/03913; WO 2016/159911; EP 3278329 A1 (2018)	Köprü malzemesinin tını niteliği ve ses karakteri üzerindeki etkisi	Çalgı yapımı ve tını arayışı; alanda eser üretimi olarak görülen pratik
Kanun çalgısında ses çıkışı ve çalma kolaylığına yönelik yenilik	Faydalı model; ulusal (2014)	İcra sırasında ortaya çıkan ergonomik güçlük ve ses çıkışının yönlendirilmesi	İcra ve öğretim pratiği; alanda pedagojik çözüm olarak görülen düzenleme
Tel gerilimine bağlı sap atmasını gidermeye yönelik direnç mekanizması	Faydalı model; ulusal (2024)	Tel geriliminin çalgı gövdesinde yol açtığı yapısal deformasyon	Çalgı bakımı ve onarımı; alanda teknik hizmet olarak görülen uygulama
Müzik eğitiminde kullanılmak üzere oluşturulmuş mızraplı çalgı	Patent başvurusu; ulusal (2020), tescil süreci tamamlanmamış	Öğretim ortamının gerektirdiği çalgı özelliklerinin mevcut çalgılarca karşılanmaması	Öğretim aracı geliştirme; alanda materyal tasarımı olarak görülen üretim

Tablo 2: İncelenen Tescil Örneklerinin Karşılaştırmalı Çözümlemesi

Birinci örnek, çalgının ses üretiminde belirleyici bir bileşenin malzeme ve üretim yöntemi bakımından yeniden tasarlanmasıdır. Örnek iki bakımdan ayrıcalıklıdır. Buluş sahiplerinden biri müzik alanında görev yapan bir öğretim üyesidir; ayrıca koruma ulusal başvurudan başlayarak PCT ve Avrupa Patent Sözleşmesi güzergâhına taşınmış, uluslararası düzeye ulaşmıştır. Bu, alan akademisyeninin süreci yürütmesinin yapısal olarak olanaksız olmadığını göstermektedir.

İkinci örnek, çalma kolaylığı sağlamaya yönelik bir düzenlemedir. Buluşun konusu doğrudan icra ergonomisidir; yani alanın gündelik pedagojik pratiği içinde ortaya çıkan bir sorunun teknik çözümüdür. Bu örnek, kategori tanıma sorununun nasıl ortaya çıkabildiğini göstermektedir: benzer nitelikteki düzenlemeler alan içinde üretildiğinde çoğunlukla buluş olarak değil, öğretim ya da icra pratiğinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Tek bir vakadan hareketle bu değerlendirme biçiminin yaygınlığına ilişkin bir çıkarım yapılamaz; örnek, olasılığı somutlaştırmaktadır.

Üçüncü örnek, telli çalgılarda tel geriliminden kaynaklanan yapısal deformasyona yönelik bir mekanizmadır. Sorun tanımı ile çözüm arasındaki ilişki teknik olarak açık biçimde kurulabildiği için, faydalı model başvurusunun tarifname yapısına uygun bir örnek oluşturmaktadır.

Dördüncü örnek, doğrudan öğretim amacıyla geliştirilmiş bir mızraplı çalgıdır. Diğer üçünden iki bakımdan ayrılmaktadır. Buluşun gerekçesi teknik bir sorunun giderilmesi değil, bir öğretim ihtiyacının karşılanmasıdır; ayrıca kayıt tescil sürecini tamamlamamış, başvuru aşamasında kalmıştır. Örnek, alanın pedagojik üretiminin de koruma sistemine taşınabildiğini göstermekle birlikte, bu güzergâhın tamamlanmış bir örneğinin bulunmaması dikkate değerdir.

Tablo 2'nin son sütunu, bu çalışmanın temel savını görünür kılmaktadır. Dört buluşun her biri, alan içinde tescillenebilir bir çıktı olarak değil; sırasıyla eser üretimi, pedagojik çözüm, teknik hizmet ve materyal tasarımı olarak adlandırılabilir yerleşik kategorilerden birine yerleştirilebilecek niteliktedir. Koruma sistemine taşınmaları, bu yerleşik adlandırmanın aşılmasını gerektirmiştir.

Dört örnek birlikte değerlendirildiğinde ortak bir örüntü görülmektedir. Buluşların hiçbiri estetik yaratım niteliği taşımamakta; tümü mevcut bir çalgının belirli bir bileşenine, kullanım koşuluna ya da öğretimdeki işlevine ilişkin somut bir sorunu çözmektedir. Bu nitelik, söz konusu çıktılarının patentlenebilirlik kapsamı dışında kalmadığını, aksine tam olarak bu kapsamın içinde bulunduğunu göstermektedir.

4.3. Yükseltme Yönergelerinde Kalemin Konumu

İncelenen yedi yönergenin hiçbirisi patent ve faydalı model kalemini müzik alanı bakımından açık bir hükümle kısıtlamamıştır. Ölçüt, kendi puan cetvelini koruyan beş yönergede ÜAK değerlerinin üzerinde puanlanmıştır. Kocaeli yönergesinde tescilli uluslararası patent yüz, tescilli ulusal patent altmış puandır; Gazi yönergesinde bu değerler altmış ve elli, Balıkesir yönergesinde elli ve yirmi, Kastamonu yönergesinde kırk ve yirmidir. Bursa Uludağ ve Burdur Mehmet Akif Ersoy yönergeleri puanlamayı ÜAK cetveline devretmiş, çıktı türünü ek puan olarak tanımlamıştır. Endüstriyel tasarım Gazi, Kocaeli ve Kastamonu yönergelerinde ayrı kalem olarak düzenlenmiştir.

Buna karşılık bu çıktı türü, yedi yönergenin tamamında zorunlu asgari puanın hesaplandığı kısıtlı kalem kümesinin dışında bırakılmıştır. Yönergeler asgari koşulu belirli maddelerden en az belirli bir puanın toplanması biçiminde kurmakta ve bu maddeleri makale, kitap ve proje kalemleriyle sınırlandırmaktadır. Gazi yönergesinde asgari puan makale, kitap ve proje kalemlerine; Balıkesir yönergesinde cetvelin birinci ya da birinci-üçüncü maddelerine; Kastamonu yönergesinde birinci-sekizinci maddelere bağlanmıştır. Bursa Uludağ yönergesinde asgarinin çekirdeğini oluşturan puan açıkça dergi yayınına ya da proje yürütücülüğüne bağlanmıştır. Patent bu kümelerin hiçbirinde yer almamaktadır.

Bir yönergede ölçüt bütünü yer almamaktadır. Marmara yönergesinin puanlama formları temel alana göre ayrılmış olup, patent kalemi Sağlık, Fen, Mühendislik ve Güzel Sanatlar formlarında elli ve yirmi beş puanla düzenlenmişken Eğitim Bilimleri ve Öğretmen Yetiştirme formunda hiç bulunmamaktadır. Bu düzenleme, eğitim fakültesi bünyesindeki müzik eğitimi akademisyeninin ürettiği bir tescilin, aynı üniversitedeki güzel sanatlar fakültesi meslektaşının ürettiği eşdeğer tescilden farklı biçimde değerlendirilmesi sonucunu doğurmaktadır. Bulgu örnekleme tekil kalmıştır. Yedi vakalık bir örnekleme tek kez gözlenen bir düzenlemenin ne ölçüde yaygın olduğu buradan çıkarılamaz; bulgu, temel alana göre ayrılan puanlama formlarının bulunduğu kurumlarda sınanması gereken bir olasılığa işaret etmektedir.

5. TARTIŞMA

5.1. Bulguların Fikrî Mülkiyet Okuryazarlığı Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Bulgular, kavramın dört boyutunun her birine karşılık gelen ayrı bir engel bulunduğunu göstermektedir.

Farkındalık boyutunda engel sınırlıdır: ölçüt yönergelerde açıkça tanımlanmış ve cömertçe puanlanmıştır. Kategori tanıma boyutunda ise engel belirgindir. İncelenen üç tescil örneğinin tümü, alan içinde pedagojik ya da sanatsal ürün sayılabilecek nitelikte çözümlerdir; buluş kategorisinde düşünülmeleri kendiliğinden gerçekleşmemektedir. Alanın kendi akademik üretiminin çalgıyı bir araştırma nesnesi olarak değil bir icra aracı olarak ele alması, bu tanıma güçlüğünü pekiştirmektedir.

Prosedürel bilgi boyutunda engel yapısalıdır. Buluş bildiriminin yayından önce yapılması gerekliliği, alanın alışkın olduğu üretim sırasını tersine çevirmektedir. Owen-Smith ve Powell'ın (2001: 110) gösterdiği gibi, bildirim kararı transfer ofisiyle etkileşimin algılanan maliyetine duyarlıdır; bu maliyet, süreci hiç deneyimlememiş bir alan için tanımsız olduğundan yüksek algılanmaktadır.

Güdülenme boyutunda ise bulgular beklenmedik bir sonuç vermektedir. Çıktı türü yüksek nominal değerine karşın, yükseltmenin fiilen kilitlendiği asgari eşiğin dışında konumlandırılmıştır. Bu durumda akademisyenin süreci yürütmekten elde edeceği karşılık, harcanacak zaman ve maliyetle karşılaştırıldığında sınırlı kalmaktadır. Çıktı türü yasaklanmamış, ancak yükseltme aritmetiği içinde belirleyici olmayan bir konuma yerleştirilmiştir. Bu değerlendirme, yönerge yapısından türetilmiş bir çıkarımdır; akademisyenlerin söz konusu aritmetiği fiilen hesaplayarak güdülenme kaybı yaşayıp yaşamadığı bu çalışmanın verileriyle sınanmamıştır. Boyutun ampirik olarak ölçülmesi görüşme temelli bir izleme çalışmasını gerektirmektedir.

5.2. Bulguların Alanyazınla Karşılaştırılması

Elde edilen örüntü, Abreu ve Grinevich'in (2013: 419) sanat ve beşeri bilimlerde girişimci faaliyetin enformel biçimlerde yürüdüğü ve formel fikrî mülkiyet sistemi tarafından görülmediği yönündeki bulgusuyla örtüşmektedir. Türkiye örneğinde bu görünmezlik, formel sistemin kapısının kapalı olmasından değil, alanın kapıya yönelmemesinden kaynaklanmaktadır.

Lewandowska vd. (2021) Polonya bulgusu ise ters yönde bir uyarı içermektedir. Söz konusu çalışma, değerlendirme sisteminin sanatçı-akademisyenlerin üretim pratiklerini dönüştürdüğünü göstermektedir. Bu, ölçüt tasarımının alanın üretim biçimini biçimlendirme gücüne işaret eder ve patent kaleminin asgari eşiğe dâhil edilmesi hâlinde ortaya çıkabilecek etkiyi öngörmeye olanak tanır. Aynı güç, istenmeyen sonuçlar da doğurabilir: Richardson vd. (2025) fikrî mülkiyet sistemlerinin akademik itibar amacıyla kötüye kullanılabildiğini, özellikle yenilik incelemesine tabi tutulmayan tasarım tescillerinin bu amaçla pazarlandığını belgelemiştir. Bu çıktı türünün ölçüt olarak ağırlığının artırılması önerilirken bu risk gözetilmelidir.

Azoulay vd. (2009) bulgusu, alan içinde dile getirilebilecek bir itirazı karşılamaktadır. Patent faaliyetinin yayın üretimini azalttığı yönündeki varsayım, üç binden fazla akademisyeni kapsayan veriyle doğrulanmamıştır.

5.3. Sınırlılıklar

Yönerge incelemesi yedi vakayla sınırlıdır; bulgular düzenleme çeşitliliğinin haritasını çıkarmakta, dağılımın ülke genelindeki oranını vermemektedir. Marmara yönergesinde saptanan temel alana göre form ayrışması örneklemde tekil kalmış olup, bir örüntüye işaret edip etmediği daha geniş bir örneklemle sınanmalıdır. Yönergeler sık güncellendiğinden bulgular incelenen sürümlerle sınırlıdır. Tescil kayıtlarına ilişkin dağılım verisi ikincil kaynaktan alınmıştır ve kaynağın tarama tarihiyle sınırlıdır; aradan geçen sürede kayıt sayısının artmış olması beklenir. Veri ayrıca kurumun veri tabanında müzik anahtar sözcüğüyle ulaşılabilen kayıtlarla sınırlıdır; farklı sınıflandırma kodları üzerinden yapılacak bir tarama daha yüksek sayılara ulaşabilir. Birincil tarama yürütülmesi, bu çalışmanın en öncelikli izleme adımıdır. Nitelik incelemesi dört örnekle sınırlandırılmış olup, örnekler istatistiksel temsil değil örnekleyici işlev taşımaktadır. Örneklerden biri tescil sürecini tamamlamamış bir kayda aittir. İnceleme, kayıtların künye ve özet bilgileri üzerinden yürütülmüş; tarifname ve istem metinlerinin tamamı üzerinden bir teknik çözümleme yapılmamıştır. İstem yapılarının ayrıntılı incelenmesi, alanın hangi unsurları koruma altına aldığını daha kesin biçimde ortaya koyabilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, müzik alanında patent ve faydalı model çalışmalarının üretilmeme nedenlerini mevzuat, tescil verileri ve kurumsal süreç ekseninde incelemiştir. Üç sonuç ortaya çıkmaktadır.

Birincisi, üretim azlığının kaynağı bir erişim yasağı değildir. Ölçüt ÜAK tablolarında tüm temel alanlar için tanımlıdır, incelenen yönergelerin beşinde ÜAK değerlerinin üzerinde puanlanmıştır ve alanın ürettiği teknik nitelikli çözümler patentlenebilirlik kapsamı dışında kalmamaktadır. İncelenen tescil örnekleri, sürecin alan akademisyeni tarafından yürütülebildiğini göstermektedir.

İkincisi, engel iki düzeyde yoğunlaşmaktadır. Kategori düzeyinde, alanın kendi ürettiği nesneyi buluş olarak tanıması kendiliğinden gerçekleşmemektedir. Prosedür düzeyinde, buluş bildiriminin yayından önce yapılması gerekliliği alanın yerleşik üretim sırasıyla çelişmektedir. Bu iki düzey birlikte, çalışmanın fikrî mülkiyet okuryazarlığı kavramıyla adlandırdığı boşluğu oluşturmaktadır.

Üçüncüsü, ölçüt tasarımı bu çıktı türünü teşvik etmemektedir. Yedi yönergenin tamamında söz konusu ölçüt, zorunlu asgarinin hesaplandığı kalem kümesinin dışındadır; bir yönergede ise ilgili temel alanın puanlama formunda hiç bulunmamaktadır.

Bu sonuçlar doğrultusunda üç düzeyde öneri geliştirilmektedir. Program düzeyinde, müzik eğitimi lisansüstü programlarına fikrî mülkiyet içeriğinin eklenmesi, kategori tanıma ve prosedürel bilgi boyutlarını doğrudan hedefleyen bir müdahale olacaktır; Lei ve Tian'ın (2024: 185) kütüphane temelli modeli ile Zwicky ve Phillips'in (2018) müfredata yerleştirme yaklaşımı bu tasarım için başlangıç noktası sunmaktadır. Kurum düzeyinde, teknoloji transfer ofislerinin sanat ve eğitim fakültelerine yönelik ayrı bilgilendirme faaliyeti yürütmesi, Owen-Smith ve Powell'ın (2001: 110) işaret ettiği algılanan etkileşim maliyetini düşürebilir. Yönerge düzeyinde, ölçütün zorunlu asgarinin hesaplandığı kalem kümesine hangi ölçüte göre dâhil edilip edilmediğinin açıkça gerekçelendirilmesi ve temel alana göre farklılaşmanın kaldırılması önerilmektedir.

Sonraki araştırmalar için üç yön belirlemektedir. Örneklemenin genişletilerek yönerge düzeyindeki dağılımın nicel olarak ortaya konması; müzik alanı akademisyenleriyle yürütülecek görüşmelerle dört boyutun ampirik olarak ölçülmesi; ve tescil kayıtlarının uluslararası sınıflandırma kodları üzerinden yeniden taranarak alanın üretim hacminin daha kesin biçimde saptanması.

Kaynaklar

- Abreu, Maria ve Vadim Grinevich (2013). "The Nature of Academic Entrepreneurship in the UK: Widening the Focus on Entrepreneurial Activities". *Research Policy*, S. 42/2, s. 408-422.
- Alperin, Juan Pablo vd. (2019). "How Significant Are the Public Dimensions of Faculty Work in Review, Promotion and Tenure Documents?". *eLife*, S. 8, e42254.
- Alperin, Juan Pablo vd. (2022). "The Value of Data and Other Non-Traditional Scholarly Outputs in Academic Review, Promotion, and Tenure in Canada and the United States". *The Open Handbook of Linguistic Data Management*. Cambridge: MIT Press.
- Australian Research Council (2020). *State of Australian University Research 2018-19: ERA National Report*. Canberra: ARC.

- Azoulay, Pierre, Waverly Ding ve Toby Stuart (2009). “The Impact of Academic Patenting on the Rate, Quality and Direction of (Public) Research Output”. *Journal of Industrial Economics*, S. 57/4, s. 637-676.
- Basili, Carla, Tereza Trencheva ve Teodora Kiryakova-Dineva (2021). “Intellectual Property Education as the Ethical Dimension of Information Literacy”. *EDULEARN21 Proceedings*, s. 2836-2842.
- Cheng, Sheng vd. (2026). “Bridging Patent Education and Academic Librarianship”. *The Journal of Academic Librarianship*, S. 52, 103270.
- Çakır Çelebi, Fatma Betül (2025). “Türkiye’nin Patent Verileri ile Patent Hukuku Eğitimi Arasındaki İlişki”. *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 20/1, s. 115-145.
- Doğantan-Dack, Mine (Ed.) (2015). *Artistic Practice as Research in Music: Theory, Criticism, Practice*. Farnham: Ashgate.
- Frid, Emma (2019). “Accessible Digital Musical Instruments: A Review of Musical Interfaces in Inclusive Music Practice”. *Multimodal Technologies and Interaction*, S. 3/3, 57.
- Jensen, Richard A., Jerry G. Thursby ve Marie C. Thursby (2003). “Disclosure and Licensing of University Inventions”. *International Journal of Industrial Organization*, S. 21/9, s. 1271-1300.
- Lei, Qing ve Ying Tian (2024). “Construction of Intellectual Property Literacy Education Mode in University Libraries”. *Libri*, S. 74/2, s. 185-196.
- Lewandowska, Kamila vd. (2021). “Academic Research Evaluation in Artistic Disciplines: The Case of Poland”. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, S. 46/8, s. 1191-1206.
- Lim, B. H. vd. (2025). “Regional and Institutional Trends in Assessment for Academic Promotion”. *Nature*, S. 638/8050, s. 459-468.
- Liu, Yang ve Yan Zhao (2025). “Intellectual Property Information Literacy Education: Evidence from 30 Chinese National IP Demonstration Universities”. *Humanities and Social Sciences Communications*, S. 12/1, 366.
- McKee, Alan (2020). “The Criteria Used by Key Decision Makers in Australia to Judge the Academic Quality of NTROs”. *Media International Australia*, S. 176/1, s. 88-101.
- Mok, M. S. vd. (2010). “Conjoint Analysis for Intellectual Property Education”. *World Patent Information*, S. 32/2, s. 129-134.
- Morreale, Fabio ve Andrew McPherson (2017). “Design for Longevity: Ongoing Use of Instruments from NIME 2010-14”. *Proceedings of the International Conference on New Interfaces for Musical Expression*, s. 192-197.
- Nazlımoğlu, Erdem ve Esra Karakoç (2023). “Türkiye’deki Üniversitelerde Müzik Bilim/Sanat Alanında Lisansüstü Eğitime İlişkin Bir Durum Tespiti”. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı 1, s. 1399-1426.

- Owen-Smith, Jason ve Walter W. Powell (2001). “To Patent or Not: Faculty Decisions and Institutional Success at Technology Transfer”. *The Journal of Technology Transfer*, S. 26/1-2, s. 99-114.
- Rice, Danielle B. vd. (2020). “Academic Criteria for Promotion and Tenure in Biomedical Sciences Faculties: Cross Sectional Analysis of International Sample of Universities”. *BMJ*, S. 369, m2081.
- Richardson, Reese A. K. vd. (2025). “Exploitation of Intellectual Property Systems for the Manipulation of Academic Reputations”. *International Journal for Educational Integrity*, S. 21/1, 15.
- Sanberg, Paul R. vd. (2014). “Changing the Academic Culture: Valuing Patents and Commercialization toward Tenure and Career Advancement”. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, S. 111/18, s. 6542-6547.
- Sınai Mülkiyet Kanunu (2017). Kanun no. 6769. *Resmî Gazete*, S. 29944, 10 Ocak 2017.
- Soytok Nalçacı, Seçil (2022). “W. A. Mozart’ın Re Majör K. 285 Flüt Kuartetinin Teknik Kazanımlar ve Form Açısından İncelenmesi”. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 57, s. 30-43.
- Stevens, Ashley J., Geoffrey A. Johnson ve Paul R. Sanberg (2011). “The Role of Patents and Commercialization in the Tenure and Promotion Process”. *Technology & Innovation*, S. 13/3, s. 241-248.
- Trencheva, Tereza (2020). “Information Literacy in the Framework of Higher Education: Focus on Intellectual Property Training”. *INTED2020 Proceedings*, s. 4185-4189.
- Türk Patent ve Marka Kurumu (2024). *Patent/Faydalı Model Başvuru Kılavuzu*. Ankara: TÜRKPATENT.
- Tyhurst, Janis (2017). “Exploring the Need for Intellectual Property Information Literacy for Business and STEM Disciplines”. *Information Literacy in the Workplace*. Cham: Springer, s. 267-276.
- Yılma Şakalar, Günsu (2024). “Türkiye’de Organolojiye Çalgılar ve Aksesuarları ile İlgili Müzikte Yenilik Çalışmaları Ekseninden Bakış”. *Türk Organoloji Dergisi*, S. 1/1, s. 39-51.
- Zwicky, Dave (2019). “Thoughts on Patents and Information Literacy”. *Journal of the Patent and Trademark Resource Center Association*, S. 29/1, s. 1-16.
- Zwicky, Dave ve Margaret Phillips (2018). “Inspiring Innovation with Patent Information Literacy in the Engineering Technology Curriculum”. *Proceedings of the IATUL Conferences*. Oslo.
- 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (1951). *Resmî Gazete*, S. 7981, 13 Aralık 1951.